

Tržna logika se v umetnosti ne obnese

Ingrid Mager

Ljubljana – Vsestranski **Brane Završan** – filmski in gledališki igralec, režiser, koreograf in scenarist – ima za sabo magistrski študij mednarodne šole teatra mimo in giba Jacquesa Lecoqua in deset let življenja v Parizu, več kot 30 gledaliških vlog in 80 filmskih (med drugim je nastopil v oscarjem nagrajeni Tanovičevi *Nikogarnjini zemlji* ter v Stoppardovem filmu *Rosencrantz in Guildenstern sta mrtva*, dobitniku beneškega zlatega leva), ob tem pa ves čas ostajal zvest svobodnemu umetniškemu poklicu. Zadnji projekt *Senca tvoja psa* – glasbeno-gledališka predstava v Slovenskem mladinskem gledališču in nedavni izid CD pri Založbi Didakta – je posvetil kralju šansona **Jacquesu Brelu**. Na Mali sceni Mesnega gledališča ljubljanskega pa v soavtorstvu že nastajajo nov glasbeno-gledališki projekt *Solistika*, katerega premiera bo ta petek, 7. novembra.

Slovenci smo doslej poznali le posamične prevode Brelvih pesmi, vi ste tako rekoč poskrbeli za temeljni prevod. Menda vam je Brel kar precej lež laž na duši.

Pesem Saji ne boš kar šla (Ne me quitte pas) je bila pred 23 leti prva, ki sem jo skušal prevesti, toda razen naslova se ni dalo razumeti ničesar drugega, vse je bilo tako rapo, poetično. Takrat si nisem hotel priznati, da je bil v nekaterih besedah zelo neposreden in robat. Potem sem ga pred nekaj leti vzel v roke še enkrat. Treba je »ubiti« Brela samega, ja, res je velika mežuglavina, je pa tudi zelo natančen v določenih orisih, izjavah. Zato zelo rad rečem, da so njegove pesmi zgodbe.

Brela vam je uspelo posloveniti v sodobni jezik, ne manjka pa niti asociacij na nekdanjo jugoslovansko državo.

Da, to je najbolj izrazito v komadu Sledeči, ki zveni kot srbizem. Tudi Brel, ki je živel v Franciji, je nekateri ideji vezal na rodno Flandrijo oziroma Belgijo, jaz pa sem si izposodil nekdanjo skupno državo, da bi ga tudi slovenski

fotografija Luka Gubša

Brane Završan: Z režiserjem Janezom Lapajnetom, ki je zelo kompleksen v svojem početju in za katerega mislim, da je celo edini v ekipi, ki ima polno silko svojemu filmu od začetka do konca, snemamo celovečerec *Osebnia prtljaga*; zaključujemo 7. decembra, končan naj bi bil prihodno jesen. Moja vloga je specifična in precej daleč od mojega doživljanja, osebnosti, zato zelo potrebujem korekcijo, pri čemer mi Janez močno pomaga. Preizkuša tudi zahteven način dela, tako imenovano »kader-sekvenco«, za katero so značilni dolgi kadri, ki imajo funkcijo celotne sekvence (zgodbe), ter gibljiva kamera, za katero stoji Matej Kržišnik.

poslušalci bolje razumeli. Pri Brelu so me že od majhnega, še preden sem ga razumel, fascinirali njegova silovitost, moč, glasbena in vokalna neposrednost. Ko sem ga pozneje začel še razumevati, sem se lahko zelo identificiral z besedili, doživetji, in ta občutja sem zdaj skušal prenesti s prevodi. V pesmi *Prer* (La bière), na primer, poje Brel o »vetru«, ki grize kot pes, sam sem se odločil za »sneg«, ki grize kot pes. Tam je »pristančišče, ki spi«, pri nas kar cela deželica spi. To so odmiki, ki se mi

zdijo verodostojni, zamenjal sem samo subjekt.

Vas je bilo strah stopiti v vlogo Šansonjerja?

Kot svobodnjak počnem marsikaj, pa na nekaj počnem, se skušam v to čim bolj poglabiti. Če govoriva o strahu, kar je povsem relevantno, je šlo bolj za to, da ne bi bil dorasel celotnemu delu, celotni Brelovi osebnosti. Imela je strašno prodoren vokal, pravijo, da je na odru lajal in ne pel, medtem ko sam te molči preprosto nima. Seveda sem se vprašal, ali sploh lahko dosežem tak-

šno ekspresijo. Druga stvar je ta, da produkcijsko nimam nobene moči, je pa nekaj prijatelj, ki so tega projekta veseli. Predvsem je to dolgoletni prijatelj kontrabasist Ziga Golob, s katerim si upava zaupati kakšne poskuse. Prav on me je pri tem projektu zelo spodbujal, prevode pa pozneje glasbeno zelo dobro opremil, marsikateri aranžma je celo boljši od originala; povabil sem še bobnarja Krunoslava Levčiča in kitarista Uroša Rakovca. Je pa zame odkritje, da na odru vzdržim vseh šestnajst komadov.

Je predstava Senca tvoja psa sploh del rednega repertoarja SMG, glede na to, da je bila doslej izvedena le premiera in zdaj nekateri čakamo na ponovitve?

Kar nekaj ljudi čaka na ponovitve. Predstava je del rednega repertoarja, naslednja ponovitev bo decembra in prihodnje leto naj bi jih bilo še deset. Škoda, da repriz ni več letos, ko praznujemo 30-letnico Brelrove smrti. Morda bi se moral obnašati bolj producersko, česar pa, priznam, ne znam, nočem in verjetno tudi ne morem; to bi zagotovo šlo na račun moje kreativne plati. Treba bi bilo ustanoviti kakšno podjetje, znotraj katerega bi se svobodnjaki v umetniških poklicih bolje koordinirali.

Imate idejo, kako rešiti problem postprodukcije?

Vsi, ki se ukvarjamo z off ali alternativno produkcijo, imamo te probleme. Če govorim o svojih projektih, so običajno hitro zamrli, razne predstave Panoptikum, ki je doživela šestnajst ponovitev, kar je bila za plesno gledališče že prava uspešnica. Do premiere še gre, za postprodukcijo pa zamrkaja denarja in prostorov. Pri Brelu nismo imeli nobenega proračuna, a ne tarnam, to je bila pač izbira. Žal se bojim, da ima nek stvar vrednost samo, če jo hoče kupiti veliko ljudi. Toda tržna logika se v umetnosti preprosto ne obnese. Knjiga je nacionalni projekt, pa če se na glavo postavši! Neke stvari morajo preživeti, to je nacionalna naloga in dejstvo, in vse stvari pač niso namenjene širokemu trgu, vsaj v prvem hipu ne. Treba je počasi

višati raven zavesti, zaznavanja, vključno z vsemi mediji, teatri. Brela nisem postavil na oder z namenom, da bi ljudje laže preživeli to uro in pol, ampak, da bi zaradi te ure in pol laže živeli naprej. Vsi smo utrujeni, vsi bi radi razvedrilo, toda treba se je kdaj pa kdaj pogledati tudi v ogledalo.

Po številu vlog vas očito film bolj vleče kot gledališče. Kaj ostane za enim in kaj za drugim?

Nekaj ostane tudi za gledališčem, čeprav so predstave enkratne, je pa res, da spomin potem postane iluzija. Film je seveda bolj zavezan nekemu času, imam ga še posebno rad: ta manjša filma, da lahko ukrade kateri koli prostor in čas in ga popolnoma obrne ali celo pervertira, iz česar nastane neki nov univerzum. Vsi protagonisti znotraj filma, vključno s filmskim medijem, pa moramo to iluzijo vzeti v zakup oziroma jo tako živeti. To je sicer zelo dobra, kompleksna laž. Film potrebuje trenutek – zdaj. In nikoli prej in nikoli potem ni suspensov ali življenja. Zato ne drži floskula, da lahko pri filmu nenehno ponavljamo kadre. Zase vem: večkrat kar ponavljam, slabše je. Se pravi, sedemnajstič obuditi isto čustvo kot na začetku je zelo težko, mi celo rečemo, da je nemogoče.

S Solistiko se ponovno podajate v glasbene vode. Kaj nam pripravljate?

Solistika je nadaljevanje glasbenega, gledališča, ki sta si ga zamislila že Boštjan Gombač in Ivana Dijas s predstavama *Patty Difusa* in *O čem govorimo*, kadar govorimo o ljubezni! Je to je bilo komična. Zavajajoče bi bilo reči, da gre za klovnovstvo ali cirkus, lahko pa bi predstavo označili za humano komedijo. Dogajanje se odvija med dvema glasbenikoma, ki prideta na glasbeno tekmovalno, tretji je ošabni napovedovalec. Da je vse skupaj še bolj napeto, tekmovalne neposredno prenašajo po radiu: časa nismo natančno opredelili, vedno smo pa gre za čas, ki tehnološko ravno ne prekipeva. Zaplete se, ko nikakor ni povsem jasno, kdo je prvi solist in kdo ga spremlja. Na odru se bom družil z glasbenikoma Boštjanom Gombačem in harmonikarjem Markom Brdnikom.